ЗАЦВЕРДЖАНА

Пастанова
Міністэрства адукацыі
Рэспублікі Беларусь
03.08.2023 № 230

Вучэбная праграма факультатыўных заняткаў
«Гісторыя Беларусі: падагульняльны курс»
для XI класа ўстаноў адукацыі, якія рэалізуюць адукацыйныя праграмы агульнай сярэдняй адукацыі

ГЛАВА 1
АГУЛЬНЫЯ ПАЛАЖЭННІ

1. Дадзеная вучэбная праграма факультатыўных заняткаў «Гісторыя Беларусі: падагульняльны курс» (далей – вучэбная праграма) прызначана для XI класа ўстаноў адукацыі, якія рэалізуюць адукацыйныя праграмы агульнай сярэдняй адукацыі.

2. Дадзеная вучэбная праграма разлічана на 34 гадзіны (1 гадзіна ў тыдзень).

3. Мэта – паўтарэнне, абагульненне, сістэматызацыя ведаў, атрыманых пры вывучэнні вучэбнага прадмета «Гісторыя Беларусі», падрыхтоўка вучняў да выніковай атэстацыі за перыяд навучання на III ступені агульнай сярэдняй адукацыі, да ўступных іспытаў ва ўстановы вышэйшай адукацыі.

4. Задачы:

сістэматызацыя і абагульненне вучэбных гістарычных ведаў па гісторыі Беларусі са старажытных часоў да пачатку XXI ст.;

асэнсаванне вучнямі тэндэнцый і перспектыў развіцця беларускага грамадства і фарміраванне на гэтай падставе інтэлектуальных якасцей, неабходных для аналізу сацыяльнай рэчаіснасці і прагназіравання ўласнай жыццядзейнасці, у тым ліку прафесійнага самавызначэння;

фарміраванне грамадзянскага патрыятызму і нацыянальнай самасвядомасці, пачуцця гонару за культурна-гістарычныя дасягненні беларускага народа.

5. Змест дадзенай вучэбнай праграмы складаецца з сямі частак, якія раскрываюць асноўныя падзеі гісторыі Беларусі ў храналагічным парадку:

I. Беларускія землі са старажытных часоў да сярэдзіны XIII ст.;

II. Беларускія землі ў сярэдзіне XIII – першай палове XVI ст.;

III. Беларускія землі ў другой палове XVI–XVIII ст.;

IV. Беларускія землі ў XIX – пачатку XX ст.;

V. Беларусь у 1917–1945 гг.;

VI. БССР у другой палове 1940-х – 1980-я гг.;

VII. Рэспубліка Беларусь у 1991 г. – пачатку XXI ст.

6. Рэкамендуемыя метады і формы навучання прадугледжваюць арганізацыю ў максімальнай ступені самастойнай практыка-арыентаванай дзейнасці вучняў па засваенні вучэбнага зместу праз фарміраванне адпаведных уменняў, звязаных з арыентацыяй у вучэбным інфармацыйным асяроддзі: вучнёўскае даследванне ў выглядзе праекта ці рэферата з выкарыстаннем комплексу гістарычных крыніц, удзел у дыскусіях, правядзенне экскурсій, наведванне музееў і іншыя.

7. Вучні, якія засвоілі змест дадзенай вучэбнай праграмы, змогуць:

характарызаваць сацыяльна-эканамічнае і грамадска-палітычнае становішча Беларусі ў розныя гістарычныя перыяды;

характарызаваць і ацэньваць вынікі дзейнасці гістарычных асоб і творчасці дзеячаў культуры;

тлумачыць прычынна-выніковыя сувязі паміж гістарычнымі фактамі, з’явамі і працэсамі;

сістэматызаваць і абагульняць гістарычныя факты, рабіць на гэтай падставе аргументаваныя высновы;

параўноўваць гістарычныя факты па самастойна вызначаных крытэрыях.

ГЛАВА 2
ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛУ

XI клас (34 гадзіны)

I. Беларускія землі са старажытных часоў да сярэдзіны XIII ст. (4 гадзіны)

Першабытнае грамадства на тэрыторыі Беларусі ў эпоху каменнага, бронзавага і ранняга жалезнага вякоў. Засяленне тэрыторыі Беларусі першабытнымі людзьмі. Заняткі і промыслы старажытных жыхароў. Неалітычная рэвалюцыя і яе наступствы. Пранікненне на тэрыторыю Беларусі індаеўрапейскіх плямён. Роля металаў у жыцці старажытных людзей. Супольнасці старажытных людзей. Уяўленні старажытных людзей аб навакольным асяроддзі. Развіццё старажытнага мастацтва.

Насельніцтва беларускіх зямель у V – канцы IX ст. Засяленне славянамі тэрыторыі Беларусі. Аб’яднанні ўсходніх славян на беларускіх землях: крывічы-палачане, дрыгавічы, радзімічы. Гаспадарчыя заняткі ўсходніх славян. Грамадскі лад усходніх славян. Узнікненне і рост гарадоў. Рамесная вытворчасць і гандаль. Роля гарадоў у грамадскім жыцці.

Дзяржаўнасць усходніх славян. Княствы на тэрыторыі Беларусі. Старажытнаруская дзяржава ўсходніх славян (Кіеўская Русь). Полацкае княства ў IX–XI стст. Полацкая княжацкая дынастыя. Князь Усяслаў Брачыславіч. Раздробленасць Полацкай зямлі ў XII – сярэдзіне XIII ст.: прычыны і вынікі. Княжацка-вечавы лад. Улада князя і яго абавязкі. Роля веча ў грамадскім жыцці. Тураўскае княства. Берасцейская зямля і Пасожжа.

Прыняцце і распаўсюджанне хрысціянства. Культура беларускіх зямель у IX – сярэдзіне XIII ст. Прычыны прыняцця хрысціянства. Язычніцтва і хрысціянства. Значэнне прыняцця хрысціянства для ўсходніх славян. Рэлігійна-асветніцкія дзеячы: Ефрасіння Полацкая, Кірыла Тураўскі. Пісьменнасць. Рукапісныя кнігі. Царкоўнае і абарончае дойлідства. Фрэскі. Помнікі прыкладнога мастацтва.

II. Беларускія землі ў сярэдзіне XIII – першай палове XVI ст.
(5 гадзін)

Утварэнне Вялікага Княства Літоўскага (далей – ВКЛ). Пагроза з боку нямецкіх феадалаў-крыжакоў і ардынцаў. Барацьба са знешняй небяспекай. Знешнепалітычныя ўмовы ўзнікнення ВКЛ. Сацыяльна-эканамічныя прычыны ўтварэння ВКЛ. Узвышэнне Наваградскага княства. Каранацыя Міндоўга ў Наваградку. Усходнеславянскі этнічны фундамент ВКЛ.

Унутрыпалітычнае становішча і знешняя палітыка ВКЛ. Умацаванне ўлады вялікіх князёў літоўскіх. Шляхі ўключэння беларускіх зямель у склад ВКЛ. Княжэнне Гедыміна. Альгерд і Кейстут. Барацьба Ягайлы за вялікае княжанне. Узрастанне знешняй небяспекі. Крэўская унія. Грунвальдская бітва: вынікі і гістарычнае значэнне. Унутрыпалітычныя супярэчнасці паміж Свідрыгайлам і Жыгімонтам. Абранне Казіміра Ягайлавіча вялікім князем і яго палітыка.

Палітычнае становішча ВКЛ у першай палове XVI ст. Праўленне Аляксандра і Жыгімонта I Старога. Пашырэнне правоў паноў-рады. Адносіны з Маскоўскім вялікім княствам. Абарона ад набегаў крымскіх татар. Выступленне М. Глінскага. Дзяржаўны лад, органы ўлады і кіравання ў ВКЛ. Заканадаўства ВКЛ. Статуты ВКЛ.

Эканамічнае развіццё і сацыяльныя адносіны ў ВКЛ у XIV – першай палове XVI ст. Стан сельскай гаспадаркі. Землеўладанне і землекарыстанне. Павіннасці сялян. Этапы запрыгоньвання сялянства. Судзебнік Казіміра. Гарады і мястэчкі. Магдэбургскае права. Рамяство і гандаль. Саслоўная структура грамадства ў ВКЛ.

Культура Беларусі ў XIV – першай палове XVI ст. Фарміраванне беларускай народнасці. Абарончае і культавае дойлідства. Жывапіс і скульптура. Пачатак беларуска-літоўскага летапісання. Рэнесансавая культура ў Беларусі. З’яўленне новалацінскай паэзіі (М. Гусоўскі). Францыск Скарына – усходнеславянскі і беларускі гуманіст і асветнік. Асаблівасці фарміравання беларускага этнасу. Паходжанне назвы «Белая Русь».

III. Беларускія землі ў другой палове XVI–XVIII ст.
(6 гадзін)

Утварэнне Рэчы Паспалітай. Становішча ВКЛ у палітычнай сістэме Рэчы Паспалітай. Унутры- і знешнепалітычныя прычыны аб’яднання ВКЛ з Польшчай. Пачатак Лівонскай вайны. Люблінскі сойм. Умовы аб’яднання ВКЛ з Каралеўствам Польскім. Распрацоўка і прыняцце Статута 1588 г. Утварэнне Галоўнага трыбунала. Паланізацыя шляхты ВКЛ.

Сельская гаспадарка і гарадское жыццё на беларускіх землях у другой палове XVI–XVIII ст. Уплыў гаспадарчых працэсаў у краінах Заходняй Еўропы на эканоміку.

Аграрная рэформа 1557 г. і станаўленне фальваркова-паншчыннай сістэмы гаспадарання. Запрыгоньванне сялянства. Стан гарадоў і іх гандлёвыя сувязі. Мястэчкі. Рамесная і мануфактурная вытворчасць. Гандлёвыя сувязі.

Царква і рэлігія на беларускіх землях у XVI – першай палове XVII ст. Канфесійнае становішча ў ВКЛ. Перадумовы рэфармацыйнага руху. Асаблівасці Рэфармацыі на беларускіх землях. Дзеячы Рэфармацыі (Мікалай Радзівіл Чорны, Сымон Будны, Васіль Цяпінскі). Контррэфармацыя. Дзейнасць Ордэна езуітаў на тэрыторыі Беларусі. Берасцейскі царкоўны сабор 1596 г. Уніяцкая царква.

Беларусь у час войнаў сярэдзіны канца XVI – пачатку XVIII ст. Знешняя палітыка Рэчы Паспалітай ў канцы XVI – першай палове XVII ст. Завяршэнне Лівонскай вайны. Інтэрвенцыя Рэчы Паспалітай у Маскоўскую дзяржаву. Казацка-сялянская вайна 1648–1651 гг.: прычыны і характар вайны. Вайна Расіі і Рэчы Паспалітай 1654–1667 гг. Вынікі вайны для беларускіх зямель. Паўночная вайна 1700–1721 гг. і яе вынікі для Беларусі.

Палітычны крызіс Рэчы Паспалітай і яе падзелы. Перадумовы заняпаду Рэчы Паспалітай.Умяшальніцтва замежных дзяржаў ва ўнутраныя справы Рэчы Паспалітай. Спробы палітычнага рэфармавання Рэчы Паспалітай. Першы падзел Рэчы Паспалітай. Канстытуцыя 3 мая 1791 г. Другі падзел Рэчы Паспалітай. Паўстанне 1794 г.: прычыны, характар, вынікі. Трэці падзел Рэчы Паспалітай.

Культура Беларусі ў другой палове XVI–XVIII ст. Кнігадрукаванне. Літаратура. Сістэма адукацыі. Палацава-замкавае будаўніцтва. Стыль барока ў архітэктуры. Партрэтны жывапіс. Іканапіс. Батлейка. Прыгонны тэатр. Уплыў Асветніцтва на развіццё культуры. Дзейнасць Эдукацыйнай камісіі.

IV. Беларускія землі ў XIX – пачатку XX ст. (5 гадзін)

Палітыка расійскага самадзяржаўя на тэрыторыі Беларусі ў XIX – пачатку XX ст. Сацыяльная і канфесійная палітыка расійскага ўрада: «разбор шляхты», абмежавальныя законы ў адносінах да яўрэяў, абмежаванне ўплыву каталіцкага духавенства і ліквідацыя уніяцкай царквы. Айчынная вайна 1812 г. Вынікі вайны для Беларусі. Асаблівасці палітычнага курсу расійскага ўрада пасля падаўлення паўстанняў 1830–1831 гг.

Сацыяльна-эканамічнае развіццё беларускіх зямель у XIX – пачатку XX ст. Крызіс памешчыцкай гаспадаркі і вырашэнне аграрнага пытання ў XIX – пачатку XX ст.: рэформа П. Дз. Кісялёва ў дзяржаўнай вёсцы, адмена прыгоннага права, аграрная рэформа П.А. Сталыпіна. Асаблівасці буржуазных рэформаў другой паловы XIX ст. у Беларусі. Пачатак прамысловай рэвалюцыі ў Беларусі. Вынікі прамысовага развіцця ў другой палове XIX – пачатку XX ст. Будаўніцтва чыгунак. Працэс урбанізацыі. Развіццё гандлю.

Грамадска-палітычны рух у канцы XIX – пачатку XX ст. у Беларусі. Рэвалюцыйныя народнікі. Група «Гоман». Сацыял-дэмакратычныя арганізацыі. I з’езд Расійскай сацыял-дэмакратычнай рабочай партыі (РСДРП). Утварэнне Беларускай сацыялістычнай грамады (БСГ) і яе праграмныя патрабаванні. Прычыны і асноўныя падзеі буржуазна-дэмакратычнай рэвалюцыі 1905–1907 гг. Лагеры ў грамадска-палітычнай барацьбе: асноўныя палітычныя партыі і арганізацыі, іх праграмныя патрабаванні па нацыянальным, аграрным пытаннях, па пытанні аб уладзе. Прычыны паражэння рэвалюцыі.

Культура Беларусі ў XIX – пачатку XX ст. Фарміраванне беларускай нацыі. Сістэма адукацыі. Станаўленне навуковых ведаў пра Беларусь і беларускі народ. Літаратура. Станаўленне беларускай літаратурнай мовы. Роля газеты «Наша ніва» ў развіцці культуры Беларусі. Тэатр. Музыка. Жывапіс. Архітэктура.

Беларусь у перыяд Першай сусветнай вайны і Лютаўскай рэвалюцыі 1917 г. Акупацыя заходняй часткі Беларусі германскімі войскамі. Наступствы ваенных дзеянняў для Беларусі. Рост антываенных і антыўрадавых настрояў. Прычыны і асноўныя падзеі Лютаўскай рэвалюцыі 1917 г. Беларускі нацыянальны рух. Звяржэнне самадзяржаўя. Фарміраванне Саветаў і буржуазных органаў улады. Беларускі нацыянальны рух.

V. Беларусь у 1917–1945 гг.
(5 гадзін)

Кастрычніцкая рэвалюцыя і ўстанаўленне Савецкай улады ў Беларусі. Абвяшчэнне Беларускай Народнай Рэспублікі (далей – БНР). Нарастанне супярэчнасцей у грамадстве. Пераход улады ў рукі Саветаў на Заходнім фронце і ў Беларусі. Утварэнне Абласнога выканаўчага камітэта Заходняй вобласці і фронту. Першыя пераўтварэнні. Пазіцыя бальшавікоў па нацыянальным пытанні. Наступленне войск кайзераўскай Германіі. Брэсцкі мір і яго вынікі для Беларусі. Абвяшчэнне БНР. Дзейнасць Рады БНР.

Афармленне беларускай нацыянальнай дзяржаўнасці на савецкай аснове ў 1919–1920 гг. Абвяшчэнне Сацыялістычнай Савецкай Рэспублікі Беларусі (далей – ССРБ). Першы Усебеларускі з’езд Саветаў і яго рашэнні. Абвяшчэнне Літоўска-Беларускай Сацыялістычнай Савецкай Рэспублікі. Становішча ў час польска-савецкай вайны 1919–1921 гг. Другое абвяшчэнне ССРБ. Вызваленне войскамі Чырвонай Арміі тэрыторыі Беларусі ад польскіх інтэрвентаў. Рыжскі мірны дагавор і яго вынікі для Беларусі.

Беларуская Савецкая Сацыялістычная Рэспубліка (далей – БССР) у 1920–1930-я гг. Увядзенне новай эканамічнай палітыкі (далей – нэп). Уплыў нэпа на пад’ём сельскай гаспадаркі, развіццё прамысловасці, гандлю. Удзел БССР ва ўтварэнні Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік (далей – СССР). Узбуйненні тэрыторыі БССР. Асноўныя напрамкі і мерапрыемствы беларусізацыі, яе вынікі і значэнне. Канстытуцыя БССР 1927 г. Асаблівасці правядзення індустрыялізацыі ў БССР і яе вынікі. Канстытуцыя БССР 1937 г. Роля Камуністычнай партыі і Саветаў. Палітычныя рэпрэсіі.

Становішча Заходняй Беларусі ў складзе Польшчы. Палітычныя і сацыяльна-эканамічныя ўмовы жыцця заходнебеларускага насельніцтва. Нацыянальна-культурны ўціск. Нацыянальна-вызваленчы рух. Дзейнасць Таварыства беларускай школы. Стан культуры ў Заходняй Беларусі. Адукацыя. Літаратура. Жывапіс. Музычнае мастацтва.

Беларусь у гады Другой сусветнай і Вялікай Айчыннай вайнаў. Нападзенне Германіі на Польшчу. Паход Чырвонай Арміі ў Заходнюю Беларусь. Устанаўленне савецкай улады ў Заходняй Беларусі. Нападзенне Германіі на СССР. Абарончыя баі ў Беларусі і іх вынікі. Акупацыйная палітыка і генацыд беларускага народа. Масавае супраціўленне беларускага насельніцтва акупацыйнаму рэжыму. Вызваленне БССР ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Захаванне гістарычнай памяці пра Вялікую Айчынную вайну.

VI. БССР у другой палове 1940-х – 1980-я гг.
(4 гадзіны)

БССР у 1945–1953 гг. Пасляваеннае аднаўленне народнай гаспадаркі. Асаблівасці грамадска-палітычнага жыцця ў БССР пасля заканчэння вайны. Аднаўленне працы адукацыйных устаноў. Ажыццяўленне ўсеагульнага сямігадовага навучання. Тэма вайны ў беларускай літаратуры. Уключэнне БССР у склад краін – заснавальніц Арганізацыі Аб’яднаных нацый (далей – ААН).

БССР у другой палове 1950-х – першай палове 1980-х гг. Фарміраванне прамысловага комплексу і пераўтварэнне БССР у індустрыяльна развітую краіну. Спробы дэмакратызацыі грамадска-палітычнага жыцця ў гады «адлігі». Асноўныя прынцыпы эканамічнай рэформы 1965 г. Канстытуцыйнае замацаванне кіруючай ролі камуністычнай партыі. Замаруджванне тэмпаў росту народнай гаспадаркі ў першай палове 1980-х гг. і нарастанне крызісных з’яў.

БССР у другой палове 1980-х гг. Палітыка «перабудовы» і асаблівасці яе правядзення ў БССР. Рэфармаванне савецкай грамадска-палітычнай сістэмы. Фарміраванне шматпартыйнасці. Паглыбленне крызісных з’яў у эканоміцы. Спробы паскарэння сацыяльна-эканамічнага развіцця краіны. Уплыў аварыі на Чарнобыльскай атамнай электрастанцыі на эканамічнае становішча БССР.

Развіццё адукацыі і навукі, літаратуры і мастацтва ў БССР у другой палове 1950-х – 1980-я гг. Рэформы ў сістэме адукацыі. Дасягненні ў развіцці навукі. Інтэграванасць беларускай навукі ў агульнасаюзную. Адлюстраванне гістарычных падзей у беларускай літаратуры. Творчыя дасягненні дзеячаў тэатральнага, музычнага і выяўленчага мастацтва Беларусі.

VII. Рэспубліка Беларусь у 1991 г. – пачатку XXI ст.
(4 гадзіны)

Абвяшчэнне і станаўленне дзяржаўнага суверэнітэту Рэспублікі Беларусь. Дэкларацыя аб дзяржаўным суверэнітэце БССР 27 ліпеня 1990 г. і наданне ёй статусу канстытуцыйнага закону. Усесаюзны рэферэндум па пытанні аб захаванні абноўленага СССР. Прыняцце 19 верасня 1991 г. назвы Рэспубліка Беларусь. Белавежскае пагадненне 8 снежня 1991 г. Стварэнне Садружнасці Незалежных Дзяржаў (далей – СНД). Прыняцце Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь 15 сакавіка 1994 г. Першы Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь А. Р. Лукашэнка. Рэспубліканскі рэферэндум 1995 г. і яго вынікі. Дзяржаўныя сімвалы Рэспублікі Беларусь.

Грамадска-палітычнае жыццё ў Рэспубліцы Беларусь у другой палове 1990-х гг. – пачатку XXI ст. Рэспубліканскія рэферэндумы 24 лістапада 1996 г., 17 кастрычніка 2004 г., 27 лютага 2022 г. і іх вынікі. Канстытуцыйны лад Рэспублікі Беларусь. Асновы ідэалогіі беларускай дзяржавы. Умацаванне палітычнай сістэмы ў Рэспубліцы Беларусь. Выбары Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь. Усебеларускі народны сход. Міжнароднае становішча і знешняя палітыка Рэспублікі Беларусь. Стварэнне Саюзнай дзяржавы Беларусі і Расіі.

Сацыяльна-эканамічнае развіццё Рэспублікі Беларусь. Эканамічнае становішча Рэспублікі Беларусь у першай палове 1990-х гг. Асноўныя напрамкі сацыяльна-эканамічнага развіцця Рэспублікі Беларусь. Распрацоўка нацыянальнай стратэгіі ўстойлівага развіцця краіны. Галоўныя мэты і асноўныя элементы беларускай мадэлі сацыяльна арыентаванай рыначнай эканомікі, сродкі яе рэалізацыі і дасягненні. Дзяржаўная маладзёжная палітыка. Эканамічная інтэграцыя з Расіяй і краінамі СНД.

Развіццё культуры ў Рэспубліцы Беларусь. Дасягненні беларускай навукі і яе роля ў фарміраванні інфармацыйнага грамадства. Развіццё сістэмы адукацыі. Літаратура. Адлюстраванне ў мастацтве гістарычнага мінулага беларускага народа. Творчыя дасягненні дзеячаў тэатральнага, музычнага і выяўленчага мастацтва Беларусі. Дасягненні беларускіх спартсменаў.

Падагульненне вывучанага (1 гадзіна)